

E.İbrahimov, T.Məlikov. Urdu dilində işlənən ərəbizmlərdə baş verən semantik dəyişikliklər // Əlyazmalar yanmır. 2021, №2(13), s.176-182.

UOT: 81.34

Eldost İbrahimov

Bakı Dövlət Universiteti İran filologiyası kafedrasının müəllimi

Bakı ş. Zahid Xəlilov küç. 23

e-mail: eibrahimov@bsu.edu.az

Tərhan Məlikov

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Bakı Dövlət Universiteti Ərəb filologiyası kafedrasının müəllimi,

Bakı ş. Zahid Xəlilov küç. 23

e-mail: malikovtarlan.i@bsu.edu.az

URDU DİLİNDƏ İŞLƏNƏN ƏRƏBİZMLƏRDƏ BAŞ VERƏN SEMANTİK DƏYİŞİKLİKLƏR

Xülasə

Məqalədə urdu dilində işlənən ərəb mənşəli sözlərdə baş vermiş semantik dəyişikliklər, bu sözlərin həm ərəb, həm də urdu dilindəki ifadə etdiyi mənaları müqayisəli şəkildə tədqiq edilmişdir. Toplanan materiallara əsasən, urdu dilində işlənən ərəb mənşəli sözlərin müəyyən qismi öz mənasını dəyişmir, yəni ərəb mənşəli alınma sözün urdu dilindəki semantik yükü mənba dildəki ilə eynilik təşkil edir. Heç bir dəyişikliyə məruz qalmayan ərəb mənşəli sözlər əsasən mücərrəd məna ifadə edən sözlər, elmi, dini və ədəbi terminləri bildirən sözləri əhatə edir. Bununla yanaşı, urdu dilində ərəb mənşəli elə sözlərə də rast gəlinir ki, onlar semantik cəhətdən dəyişmələrə uğrayır. Belə sözlərdə mənanın daralması, genişlənməsi, eləcə də yeni məna kəsb etməsi halları müşahidə edilir.

Açar sözlər: fars dili, urdu dili, alınma sözlər, leksika, semantik dəyişikliklər

Giriş

Xalqların bir-biri ilə ictimai, siyasi, iqtisadi, elmi və mədəni əlaqələri nəticəsində dillərin də bir-birinə qarşılıqlı təsiri qaçınılmaz olmuşdur. Coğrafi cəhətdən qonşu olan dövlətlərdə yaşayan xalqlar arasındakı müxtəlif əlaqələrin onların dillərinə təsir etməsi təbii haldır. Bu, dillərdən bir-birinə müxtəlif sözlərin keçməsinə səbəb olmuşdur. Dildə olan bu hadisə obyektiv və qanunauyğun bir prosesdir. Bunun nəticəsində də dünyada mövcud olan dillərin hər birində kifayət qədər alınma söz və söz birləşmələri vardır. Beləliklə, xalqların dillərinə təsirinin öyrənilib tədqiq edilməsinin böyük əhəmiyyəti vardır. Dildə baş verən semantik proseslərin təhlilinə aid yazılmış əsərlərə nəzər yetirdikdə məlum olur ki, dünyada mövcud olan bütün dillərdə sözlər məna dəyişikliklərinə məruz qalır. Bu hadisə dilin inkişaf prosesi ilə bağlıdır. Hər bir alınma söz ya alınma prosesində, ya da ondan sonra müəyyən semantik dəyişikliklərə məruz qalır. Baş verən semantik hadisələr ən çox məna daralması,

məna genişlənməsi, mənada ümumiləşmə və ya konkretləşmə, müsbət və ya mənfi məna kəsb etməsi və s. kimi təsnif edilir. Bu semantik dəyişikliklər urdu dilindən də yan keçməmişdir.

Lügət tərkibinə görə zəngin bir dil olan urdu dili bir çox dillərin leksik elementləri əsasında formalaşmışdır. Urdu dilinin lügət tərkibini adətən iki böyük qrupa bölürlər: uzun inkişaf yolu keçmiş hind mənşəli sözlər və alınma sözlər. İkinci qrup sözlər türk, ərəb, fars, ingilis, portuqal və s. dillərdən alınmaları əhatə edir. [1, s. 60]. Alınma leksik elementlər sırasında ərəb mənşəli sözlərin xüsusi payı vardır. Qeyd edək ki, urdu dilinin genaloji və tipoloji baxımdan ərəb dilindən fərqli bir dil olması belə, söz alma prosesinə heç bir təsir göstərə bilməmişdir. Dr. Fərman Fəttahpurinin sözləri ilə desək, urdu dili ərəb və fars dillərin çoxlu söz almışdır və bu sözləri özünün leksik-semantik qanunauyğunluqlarına görə mənimsəmişdir. [5, s. 128].

Diqqəti cəlb edən əsas məqamlardan biri də budur ki, urdu dilində işlənən ərəbizmlər tarixi inkişaf prosesində dəyişikliyə ya heç məruz qalmamış, ya müəyyən dərəcədə fonetik və semantik dəyişikliklərə məruz qalmış, yaxud da urdu dilinin qrammatik qanunauyğunluqlarına müqavimət göstərə bilməyərək, forma və mənaca əsaslı şəkildə dəyişmişdir və hətta bəzi sözlər mənasını köklü şəkildə dəyişərək urdu dilində tam vətəndaşlıq qazanmışdır.

Professor A.Kərimov urdu dilinin leksik sistemindən bəhs edərək bu dilin lügət tərkibinin əsas hissəsinin ərəb mənşəli olduğunu qeyd edərək yazır ki, bu alınmalar urdu dilinə iki yolla daxil olmuşdur: yerli əhalinin fars dilinin daşıyıcıları ilə bilavasitə ünsiyyətdə olması vasitəsilə; inzibati institutlar, ordu, məktəb, din, elm, ədəbiyyat, incəsənət vasitəsilə. [1, s. 60]

Ərəb mənşəli alınma sözlər urdu dilinin leksik fondunun əsas hissəsini təşkil edir. Ərəb alınmaları urdu dilinə əsas etibarilə ərəb söz və ifadələri ilə zəngin olan fars və türk dilləri vasitəsilə, bəzən də birbaşa ərəb dini ədəbiyyatından gəlmişdir. Dr. Ehsan-ul Haqq "Urdu arabi lisani riqta" adlı əsərində professor Xəlil Sadiqiyyə istinadən qeyd edir ki, ərəbizmlərin urdu dilinə daxil olma səbəbi yalnız dinlə əlaqəli deyil, bir çox amillərin elmi, ədəbi və mədəni amillər mühüm rol oynamışdır. [5, s. 126].

Urdu dilini tədqiq edən Pakistanın məşhur dilçi alimlərindən olan İ.Cavid qeyd edir ki, urdu dilində işlənən ərəbizmlərdə baş verən mühüm dəyişikliklərdən biri də semantik dəyişmələr, yəni, urdu dilinə daxil olduqdan sonra ərəbizmlərin məna inkişafıdır və bu inkişaf dilin morfoloji xüsusiyyətləri sıx şəkildə bağlıdır. O, həmçinin qeyd edir ki, urdu dilində işlənən ərəb mənşəli sözlərin leksik-semantik təhlilinə nəzər yetirdikdə, bu sözlərin əksəriyyətinin isim və sifətlərdən ibarət olduğunu görürük. Çünki, isim və sifətlər bir dildən başqa dilə keçdikdə leksik-semantik cəhətdən çox asan şəkildə mənimsənilə bilər. [7, s. 94]

Urdu dilində işlənən ərəb mənşəli sözlərdə baş vermiş semantik dəyişikliklər haqqında danışarkən, bu sözlərin həm ərəb, həm də urdu dilindəki ifadə etdiyi mənalарının müqayisəli şəkildə araşdırılaraq toplanılan materiallara əsasən deyə bilərik ki, urdu dilində işlənən ərəbizmlərin müəyyən qismi öz mənasını dəyişmiş, yəni ərəb mənşəli alınma sözün urdu dilindəki semantik yükü mənbə dildəki ilə eynilik təşkil edir. Heç bir dəyişikliyə məruz qalmayan ərəb mənşəli sözlər əsasən mücərrəd məna ifadə edən sözlər, elmi, dini və ədəbi terminləri bildirən sözləri əhatə edir. Bununla yanaşı, bu mövzuda yazılan əsərlərə istinad edərək deyə bilərik ki, urdu dilində ərəbizmlərin forma və məna müxtəlifliyi daha genişdir, çünki, urdu dilində ərəb mənşəli elə sözlərə də rast gəlinir ki, onlar semantik cəhətdən dəyişmələrə uğrayır. İ.Cavid bu semantik dəyişmələrin ən mühüm növlərindən mənənin daralması, genişlənməsi, eləcə də yeni məna kəsb etməsi hallarının müşahidə edildiyini göstərərək, onların bir-birinə əks proseslər olmasını vurğulamışdır. [7, s. 284]

Faktların təhlili göstərir ki, ərəb dilindən urdu dilinə keçən həmin sözlər urdu dilində leksik-semantik baxımından müxtəlif şəkillərdə fəaliyyət göstərməkdədir. Həmin sözlərin işlənmə dairəsinə nəzər salsaq, bu fəaliyyətin müxtəlif tiplərdə olduğunu görürük. Ona görə də, ərəbizmlərin leksik-semantik xüsusiyyətlərini ayrı-ayrı bölmələrdə quruplaşdırmaq, onlara uyğun sözləri seçib həm urdu, həm də ərəb dilində mənalarını açıqlayaraq, oxşar və fərqli cəhətlərini təhlil etmək daha məqsədəuyğun olardı.

Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, urdu dilində işlənən ərəbizmlərin forma və mənə dəyişikliyinə görə aşağıdakı tiplərdə qruplaşdırmaq olar:

Mənaca tamamilə dəyişən ərəbizmlər

خط [xat] urdu dilində "məktub" mənasını ifadə edir. Ərəb dilindən Azərbaycan, fars, türk dilləri kimi bir çox dillərə keçmiş bu söz həmin dillərdə öz ilkin mənasını qorumuş olsa da, urdu dilində semantik cəhətdən tamamilə mənasını dəyişmişdir. **خط** sözü urdu dilindən fərqli olaraq ərəb dilində "1) xətt; 2) yol, cığır; 3) sıra; 4) cizgi; cızıq; və s." kimi bir çox mənaları özündə cəmləşdirir.

جهاز [cahaz] sözü urdu dilinə ərəb dilindən keçsə də məzmununa görə tamamilə dəyişmiş söz olub mənası "gəmi" deməkdir. Habelə, söz qismən formasını dəyişərək ilk samitdən sonra gələn "i" səsi "a" səsinə çevrilib urdu dilinin lügət tərkibinə daxil olmuşdur. Belə ki, ərəb dilində **جهاز** [cahaz] sözü "1) təchizat, avadanlıq, bütün zəruri şeylər; 2) cehiz; 3) aparat; 4) cihaz, maşın, qurğu, dəzgah; 5) orqan, sistem (anatomiyada); və s." kimi mənaları özündə ehtiva edən polisemantik bir sözdür.

حجامة [hacamat] sözü urdu dilində "təraş" deməkdir. Bu söz urdu dilinə ərəb dilindən keçmişdir. Habelə, [hacamat] sözü formasını dəyişərək urdu dilində yeni məzmunlu leksik vahid də əmələ gətirmişdir. Misal üçün həmin kök hərfləri əsasında meydana gəlmiş **حجام** [hacam] sözü urdu dilində "bərbər, təraş edən" mənalarında işlədilir. Ərəb dilində olan **حجامة** [haca:mət] və ya [hicamət] sözü "həcəmət qoyma, qanalma, həcəmətçilik sənəti" mənasını özündə ehtiva edir. Lakin, urdu dilində sözdə cüzi fonetik dəyişikliklər edilərək ərəbcə mənası tamamilə dəyişilmişdir.

تجویز [tacviz] sözü urdu dilində "təklif" mənasını bildirir. Ərəb dilinin II bab məsdər formasında işlənən bu söz "icazə vermə, caiz sayma; səlahiyyət vermə; evləndirmə" kimi bir çox mənalarda işlənir. Lakin, urdu dilində bu ərəb mənəbəli söz tamamilə mənasını dəyişərək yeni bir mənada istifadə olunur.

Qeyd etdiyimiz sözlərlə yanaşı, ərəbcədən alınmış sözün qismən mənasını dəyişdiyini və yaxud yaxınmənalı söz kimi işlədilməsini müşahidə etmək mümkündür. Misal üçün, ərəb dilində "insaf, haqq, ədalət" mənalı **انصاف** [insaf] sözü urdu dilində "əfv, bağışlanma" mənasında; ərəb dilində "1) ədalət; 2) təmizlilik; 3) ədliyyə" mənalı **عدالت** [adalaat] sözü urdu dilində "məhkəmə" mənasında olur.

غذا [giza] sözü ərəb dilində "qida, yemək, yeyəcək, xörək" mənalarında işlədilir. Urdu dilinə daxil olan bu ərəb mənşəli söz mənaca qismən dəyişərək urdu dilində "ərzaq" mənasını ifadə edir. Habelə, ərəb dilində **غذاء** kimi mövcud olan bu sözün son samiti atılaraq urdu dilinə müəyyən fonetik dəyişiklik nəticəsində daxil olmuşdur.

اخبار [əxbar] sözü ərəb dilində qrammatik cəhətdən cəm formasındadır, mənası "xəbərlər, məlumatlar, bildirişlər; salnamə" deməkdir. Lakin, urdu dilində ərəbcədən daxil olan **اخبار** [əxbar] təkdə olub, mənasını "qəzet" deməkdir. Bu sözün ərəb dilində də ilkin mənası bəzi dilçilər tərəfindən "qəzet, jurnal" kimi işlədildiyi qeyd edilsə də, müasir ərəb dilində həmin mənə tamamilə sıradan çıxmışdır.

Leksik mənaları daralmış ərəbizmlər

Müasir urdu dilində işlənən ərəb mənşəli sözlər haqqında danışarkən, bu sözlərin əksəriyyətinin ərəb dilində olan mənalarının daralmasını müşahidə edə bilərik. Leksik mənaları daralmış ərəbizmlər urdu dilinin leksik tərkibində mövcud olan ərəb mənşəli sözlərin əksəriyyətini təşkil edir.

عيد [eid] sözünün ərəb dilində mənası “bayram, şənlik” deməkdir. Lakin, urdu dilində leksik mənası daralaraq “bayram (yanlız Ramazan və Qurban bayramlarına aid)” kimi işlənir. Habelə, bu sözə **ى** (i) şəkilçisi əlavə etməklə əldə edilən **عيدى** [eidi] sözü urdu dilində “Ramazan bayramında uşaqlara verilən xərclik” anlamına gəlir. Göründüyü kimi, urdu dilində işlənən leksik mənası daralmış ərəb mənşəli sözlərdə müəyyən forma dəyişiklikləri sayəsində yeni mənalı leksik vahidlər meydana gəlmişdir. *Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, ərəb dilində عيدية kimi işlənən söz də mövcuddur ki, “bayramda verilən hədiyyə” mənasını bildirir.*

يوم [youm] sözü urdu dilindəki mənası “gün” olub yalnız rəsmi dövlət bayramlarına aid olan söz kimi işlədilir. Ərəb dilində isə bu söz daha çox məna ifadə edərək, “güm, sutka; vaxt, zaman” kimi anlayışları bildirir. Göründüyü kimi, urdu dilinin ərəb mənşəli bu leksik vahidində mövcud məna kifayət qədər daralmışdır.

مكان [makan] sözü urdu dilində “ev” anlamına gəlir. Ərəbcədən alınan bu söz fərqli tələffüz edilməklə yanaşı öz ilkin mənasından xeyli uzaqlaşmışdır. Müasir ərəb dilində “1) məkan, yer; 2) rayon, əyalət, vilayət; 3) mövqe, vəzifə, rütbə; 4) olduğu yer, mənzil; və s.” kimi çoxmənalılıq ifadə etsə də urdu dilində leksik mənası daralaraq yalnız bir mənada işlədilməkdədir.

Ərəb dilinin lüğət tərkibində “qapı, giriş; fəsil, bölmə, paraqraf, və s.” kimi geniş mənalara malik **باب** [bab] sözü urdu dilində leksik mənası daralmış şəkildə işlədilir. Heç bir orfoqrafik və orfoepik dəyişikliyə məruz qalmadan ərəb dilində olduğu kimi istifadə olunan bu söz urdu dilində “cild, paraqraf” mənalarını ifadə edir. Lakin, ərəb dilində “cild (kitabın)” mənası bildiren **جلد** [cild] sözünün ikinci bir mənası da vardır ki, həmin mənada bu söz urdu dilində də istifadə olunur. Yəni, ərəb dilində “1) cild (kitab; 2) dəri, gön” anlamına gələn **جلد** [cild] sözü urdu dilində leksik mənası daralaraq yalnız “dəri, cild” mənasında işlədilir.

Qeyd olunan sözlərdən başqa, ərəb dilində “müəyyən edilmiş, təsis edilmiş; vergi” kimi mənalarda işlənən **مقرر** [muqarrar] sözünün urdu dilində “müəyyən” mənasında; ərəb dilində “təhlükə; an, ləhzə, göz qırpımı; fikrin hərəkəti, xatirə” kimi anlam ifadə edən **خطره** [xatra] sözünün urdu dilində “təhlükə” mənasında; ərəb dilində “taqət, güc, qüvvət; enerji; bacarıq, və s.” mənalar verən **طاقت** [takat] sözünün urdu dilində “taqət, güc” mənalarında işlədildiyini misal göstərmək olar.

Leksik mənaları genişlənmiş ərəbizmlər

Ərəb dilindən urdu dilinə keçmiş sözlərin öz ilkin mənalarını saxlayaraq daha geniş, daha yeni mənalar ifadə etməsi hallarına nisbətən az rast gəlinir. Leksik mənası genişlənmiş ərəbizmlər adlanan belə sözlər urdu dilinin lüğət tərkibində aktiv sözlər sırasına daxildir.

Ərəb dilində kök hərfləri **ف** (fə), **ص** (saad) və **ل** (ləm) olan **فصل** [fasl] sözü ərəb dilində aşağıdakı mənaları ifadə edir: 1) bölmə, fəsil (kitabın); 2) fəsil (ilin); 3) ayrılıq; 4) fasilə; və s. Bu söz müəyyən şəraitdə urdu dilinə keçmiş, ərəbcə olan bütün mənaları özündə saxlamışdır. Zaman keçdikcə, söz semantik cəhətdən daha da inkişaf edərək yeni mənalar kəş etməyə başlamışdır. Müasir urdu dilində **فصل** [fasl] sözü ərəb dilində ifadə etdiyi mənalarla yanaşı “məhsul” mənasında da işlədilir.

درجة [dərəcə] sözü müasir ərəb dilində “1) dərəcə; 2) rütbə; 3) səviyyə” mənalarını özündə ehtiva edir. Lakin, urdu dilinə ərəbcədən daxil olan bu söz bir hərf və səs dəyişikliyinə məruz qalaraq درجه [darca] kimi olur. Söz ərəb dilindəki ilkin mənalarını saxlamaqla leksik mənası genişlənməmiş, “meyar” mənalı ərəbizm kimi də urdu dilinin lüğət tərkibində aktiv şəkildə işlədilməkdədir.

Semantik cəhətdən heç bir dəyişikliyə məruz qalmayan ərəbizmlər

Ərəb dilindən urdu dilinə keçmiş və müasir dövrdə də geniş işlənmə dairəsinə malik elə sözlər vardır ki, semantik cəhətdən öz genetik mənasını saxlamış və urdu dilində də eyni mənada işlənməkdədir. Bu sözlər demək olar ki, həyatın bütün sahələrində geniş istifadə olunur. Məna dəyişikliyinə məruz qalmamış belə sözlərin bir qisminə heç bir fonetik və qrammatik dəyişiklik müşahidə edilmir. Məsələn: شاعر [şair] – şair, تصوير [tasvir] – şəkil, وطن [vatan] – vətən, مربع [murabba] – kvadrat, مختصر [muxtəsər] – müxtəsər, qısa və s.

Lakin, urdu dilində semantik cəhətdən heç bir dəyişikliyə məruz qalmayan bəzi fonetik və ya qrammatik cəhətdən müxtəlif çevrilmələrlə müşahidə olunan bəzi ərəb mənşəli sözlərə də rast gəlmək mümkündür. Ərəb dilində “hiss, həyəcan” anlamını ifadə edən احساس [ihsas] sözü eyni mənada urdu dilində müəyyən səs dəyişikliyi ilə [ehsas] kimi; ərəb dilində محنة [muhnət] sözü urdu dilində fonetik dəyişikliklə محنت [mihnat] kimi “məhnət, əzab, əziyyət” mənalarında; موسم sözü ərəb dilində [mausim], urdu dilində isə səs dəyişikliyi ilə [mousəm] “mövsüm, vaxt” mənalarında; مختلف sözü ərəb dilində [muxtəlif], urdu dilində isə səs dəyişikliyi ilə [muxtəlif] “fərqli, müxtəlif” mənalarında; خدمة sözü ərəb dilində [xidmət], urdu dilində isə fonetik dəyişikliklə خدمت [xidmat] “xidmət, qulluq” mənalarında; معاهدة sözü ərəb dilində [muahədə], urdu dilində isə fonetik dəyişikliklə معاہدہ [muahidə] “müqavilə, razılıq” mənalarında; مغفرة sözü ərəb dilində [məğfirət], urdu dilində isə fonetik dəyişikliklə مغفرت [məğfirat] “günahlarından keçmə (dini termin kimi)” mənasında; اسلحة sözü ərəb dilində [əslıha], urdu dilində isə fonetik dəyişikliklə اسلحہ [aslaha] “silah-sursat” mənasında; قومی sözü ərəb dilində [qəumiyyun], urdu dilində isə orfoepik dəyişikliyə məruz qalaraq [komi] “milli” mənasında; مشورة sözü ərəb dilində [məşvərətun], urdu dilində isə fonetik dəyişikliklə مشورہ [məşvərə] “məsləhət” mənasında işlədilir.

Nəticə

Bir çox ərəb sözlərinin urdu dilinə daxil olması həmin dilin ictimai, iqtisadi, siyasi, mədəni, elmi və s. sahələrində dilin lüğət tərkibinin inkişafına səbəb olmuşdur. Ərəb sözlərinin əksəriyyəti urdu dilinə müstəqil leksik vahidlər kimi daxil olmuşdur. Ərəbizmlərin urdu dili tərəfindən əxz edilməsi zorla həyata keçirilən proses deyil, ərəb materialının dil tərəfindən mənimsənilməsi sayəsindədir.

Ərəb mənşəli sözlərin urdu dili mühitində qazandığı milli kolorit olduqca müxtəlifdir. Bu özünü təkcə ərəb alımlarının mənalarının dəyişməsində, onların dil qayda-qanunlarına uyğunlaşmasında deyil, eyni zamanda dəqiq üslubi, bəzən isə sosial çarələrdə biruzə verir.

Tamamilə fərqli qrammatik quruluşa malik olan bir dilə leksik elementlər və müxtəlif söz birləşmələri şəkildə daxil olan, özünün xüsusi formalarını bu dilə daşıyan ərəb mənşəli sözlər urdu dilinin daxili qaydalarına tabe olaraq, onun qrammatik qanunlarının təsirinə məruz qalır. Mənaların dəyişməsi və differensasiya prosesləri sözlərin bütün leksik semantikaqlarını əhatə edir. Eyni semantik dəyişikliklərin sözlərin ilkin mənalarında baş verən metaforik, metominik, sinekdoxal və s. funksional dəyişikliklər kimi bəzi daxili

qanunauyğunluqları ərəb və urdu dilləri üçün ümumi olan sözün oxşar inkişafının əsas stimulu hesab olunur.

Urdu dilinə daxil olan ərəb sözlərinin böyük əksəriyyəti isimdən düzəlmiş adlardır. Məsdərlərin böyük əksəriyyəti ərəb dilinin feil babları ilə əlaqəsini tamamilə itirərək urdu dilində isimləşmişdir. Ərəb dilindən keçən sözlər arasında elə feillər vardır ki, onlar urdu dilində isim kimi qəbul olunur.

Ərəbizm adlandırdığımız bu alınmaların urdu dilinə daxil olmasının iki əsas semantik faktoru vardır: *Estralingvistik faktor* – ərəb mənşəli sözlərin metaforallaşması, *semantik dəyişiklikləri*, *sözlərin differensiasiyası prosesləridir*. İkinci faktor isə *daxili lingvistik və semantik proseslərlə səciyyəlanən faktordur ki, urdu dilində ərəb sözlərinin semantik cəhətdən mənalarının daralması və genişlənməsi, mənasının tamamilə dəyişməsi prosesidir*.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Kərimov A. Urdu dilinin qrammatikası. Bakı, Adiloğlu 2010
2. Agnieszka Kuczkiewicz-Fras. Perso-Arab Loanwords in Hindustani. Krakow, 2012
3. Fahanq-i asfiyya. II cild, Lahor, 2010
4. Məmmədliyəv V, Qaradağlı V, Məlikov T. Azərbaycanca-ərəbcə lüğət. Bakı, 2012

5. ڈاکٹر احسان الحق - اردو عربی کے لسانی رشتے۔ قرطاس، دسمبر، ۲۰۰۵
6. ڈاکٹر شوقت سبزواری - اردو قواعد
7. ڈاکٹر عصمت جاوید - اردو پر فارسی کے لسانی اثرات - ۱۹۸۷
8. ڈاکٹر مرزا خلیل بیگ - اردو کی لسانی تشکیل - علی گڑھ، ۱۹۷۵
9. فیروز اللغت - لاہور، ۲۰۱۴
10. مولوی محمد زین العابدین - آئین اردو - پنجاب، ۱۹۲۶

Eldost Ibrahimov, Tarlan Melikov

Semantic changes in words of Arabic origin used in Urdu

In this article the semantic changes seen in words of Arabic origin in Urdu and the meanings of these words in Urdu and Arabic are compared. According to the collected sources, some of the Arabic words used in Urdu do not lose their meaning and do not face changes in meanings. That is the semantic load of Arabic words in Urdu remains the same as in the source language. Arabic words that are not subject to any changes, especially words that have abstract meanings, are scientific, religious and literary terms. Apart from this in Urdu it also coincides with Arabic words that are semantically changed. In such words the situation of contraction and expansion of meaning or acquisition of new meanings is observed.

Key words: *urdu language, arabic language, loanwords, lexica, semantic changes*

Эльдост Ибрагимов, Тарлан Маликов

Семантические изменения слов арабского происхождения, используемых в урду

В статье сравниваются семантические изменения слов арабского происхождения, используемых в урду, и значения этих слов как в арабском, так и в урду.

Согласно собранным материалам, некоторые слова арабского происхождения, употребляемые в урду, не меняют своего значения, то есть смысловая нагрузка слова арабского происхождения в урду такая же, как и в языке оригинала. Слова арабского происхождения, не претерпевшие никаких изменений, в основном включают слова, выражающие абстрактные значения, слова, выражающие научные, религиозные и литературные термины. В то же время в урду встречаются слова арабского происхождения, которые семантически изменены. В таких словах наблюдается ситуация сокращения и расширения значения или приобретения новых значений.

Ключевые слова: язык урду, арабский язык, заимствованные слова, лексика, семантические изменения

Filologiya üzrə elmlər doktoru, professor
Anar Kərimov tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.